

Az anyák halálózása, abortuszok, házasságok és válások alakulása Leningrádban 1942–1943 között

Rezümé. A tanulmány az anyák halálózását, az abortuszok, a házasságok és válások alakulását tekinti át Leningrádban 1942–1943 között. Összefoglalja táblázatokban is a rendkívüli élethelyzetben megfigyelhető változásokat. Részletesen elemzi és bemutatja a változások hátterét és a kiváltó okokat is.

Kulcsszavak: leningrádi blokád, abortuszok, anyák halálózása, házasságok, válások.

Резюме. У статті розглянуто кількісні показники смертності матерів, абортів, шлюбах і розлученнях у Ленінграді протягом 1942-43 років. У формі таблиць узагальнено зміни, що спостерігалися в надзвичайній ситуації. Детально проаналізовано передумови та причини таких змін.

Ключові слова: блокада Ленінграда, аборти, смертність матерів, шлюби, розлучення.

Abstract. The study reviews maternal mortality, abortion, marriage and divorce tendencies in Leningrad during the years 1942-43. The author additionally summarizes in tables the changes incurred by the difficult life situation, giving a detailed analysis of their root causes.

Keywords: Leningrad blockade, abortions, maternal deaths, marriages, divorces.

Bevezetés

Az abortusz szó magyarul (latinul: Abortus artificialis) terhességmegszakítást jelent, a terhes nő önálló döntése után. A terhes nő megmentése céljából az orvosok által megindított mesterséges vagy művi vetélés nem tartozik ide (bár az abortus szó az orvosi szaknyelvben ezeket, és a spontán vetélést is jelenti) [2.]. Az emberiség legrégebbi törvénykönyvei közül Hammurapi törvénykönyvének 209–214. §-ai szólnak a magzat védelméről. A 209. § szerint: „Ha egy awélum [szabad nemes] awélum lányát megütötte és magzatát elvetéltette vele, 10 siglum ezüstöt fizessen a magzatért.” A 210. § szerint: pedig „Ha ez a nő meghalt, [a megütő] lányát öljék meg”.¹ A rendelkezésekből egyértelmű a nő életének, valamint a magzat jogainak védelme, de kitűnik, hogy nem a szándékos művi terhesség megszakítást szankcionálják, illetve az is nyilvánvaló, hogy a magzat elleni bűncselekmény a vagyon elleni cselekményekkel esett egy kategóriába (vagyont vagyonért, életet életért).

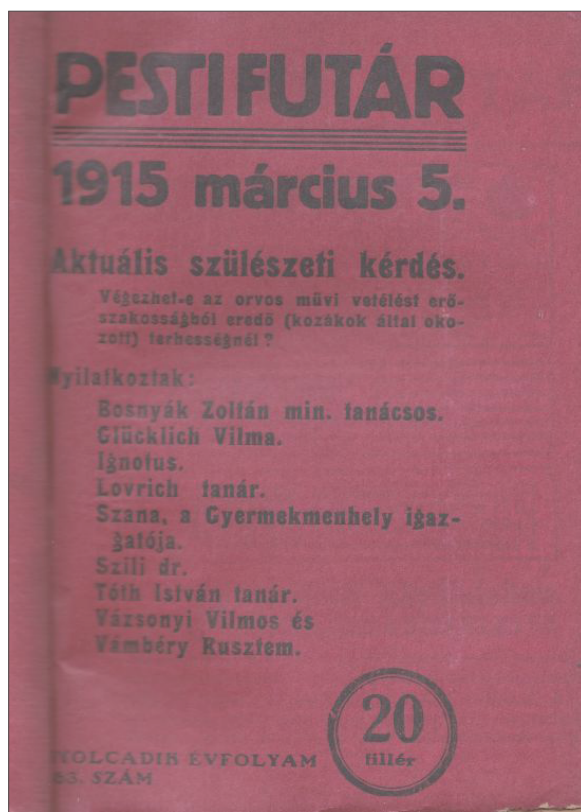
A bibliai népek körében az egyértelmű magzatvédelem mellett még ismeretlen volt a művi abortusz, és az *Ószövetség* híres szemet szemért passzusát érdekes módon éppen egy vetélésről szóló rész vezeti fel: „Ha férfiak verekednek, és úgy meglöknek egy terhes asszonyt, hogy az idő előtt megszül, de nagyobb szerencsétlenség nem történik, akkor bírságot kell fizetni aszerint, ahogyan az asszony

* Óbudai Egyetem, Budapest, Magyarország címzetes egyetemi tanára. * Титулований університетський професор, Обуда університет, Будапешт, Угорщина. * Honorary Associate Professor of University Óbuda, Budapest, Hungary.

¹ <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fmek.niif.hu%2F07200%2F07287%2F07287.pdf&date=2012-09-17>

férje megszabja, és bírák előtt kell azt megadni. Ha viszont nagyobb szerencsétlenség történt, akkor életet kell adni életért. Szemet szemért, fogat fogért, kezét kézért, lábat lábért, égetést égetésért, sebet sebért, kék foltot kék foltért”² [2.].

Az első világháború idején a nőgyógyászok már képesek voltak biztonsággal elvégezni a művi abortuszt, azonban ennek szigorú szabályai voltak: „Az orvos művi vetelés esetén csak akkor nem követ el büntetendő cselekményt, ha szándéka a műveletnél kifejezetten arra irányul, hogy a magzat élete árán a veszélyben lévő anya életét megmentse. Minden más esetben, ha nem az anya életének megmentése a cél, bűncselekményt állapít meg a művelet – idézi a Pesti Futár a *Gyógyászat* nevű orvosi szaklapból dr. Halász Lajos koronaügyész megállapítását”. (1. kép [3.]).

1. kép. Abortusról az első világháborúban

[3.] Szécsi Noémi: *Abortusról az első világháborúban*. <http://halcsontosfuvo.reblog.hu/abortuszrol-az-első-vilaghaboruban>. (letöltve: 2015.06.28).

² Mózes II. könyve, 21. fejezet 21:22-től 21:25-ig <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.immanuel.hu%2Fbiblia%2Fbiblia.php%3Fkonyv%3D2%26fejezet%3D21%26o1%3D1%26o2%3D2%26o3%3D3&date=2012-09-20>

A válás egy már létező, de funkcióinak betöltésére alkalmatlanná vált házastársi kapcsolat bírósági úton történő megszüntetését jelenti. A válások aránya Magyarországon már az I. világháború előtt is magas volt. Ez a helyzet a két világháború között sem változott. Érdekesek a magyarországi adatok: az I. világháború jól példázza, hogy rendkívüli körülmények mint pl. a háború hatására egy-egy időszakban a házasságkötések átmenetileg akár teljesen szünetelhetnek. A házasságkötések ezer lakosra jutó aránya Magyarországon a háborús években igen alacsony szintre zuhant: minimumát 1915-ben érte el 3,4 ezrelékkal. [6.]. Leningrádban a vizsgált időszakban az abszolút számokban az abortuszok száma megugrott 1942-höz viszonyítva 2,5-szeresére, ezer élve születésre számított arányuk pedig négyeszeresére (I. táblázat) [1, 4–5.].

I. táblázat. Abortuszok Leningrád 15 kerületében

	Abszolút számok		
	1941	1942	1943
Abortuszok száma	32 304	2294	5914
Egészségügyi javaslatra	6835	790	1230
Kórházon kívül végzettek	25 469	1504	4684
Illegálisak	1143	14	212
Ügyészségre jelentett	1132	9	221
Ügyészségre jelentettek, %-ban	4,4	0,6	4,7
Jelentett kórházon kívüliek	172	62	46
Abortuszba behaltak			

	Ezer élveszületésre számítva		
	1941	1942	1943
Abortuszok száma	485,7	184,9	776,8
Egészségügyi javaslatra	102,8	63,7	161,6
Kórházon kívül végzettek	382,9	121,2	615,2
Illegálisak	17,2	1,1	27,3
Ügyészségre jelentett	17,0	0,7	29,2
Ügyészségre jelentettek, %-ban	---	---	---
Jelentett kórházon kívüliek	2,6	5,0	6,1
Abortuszba behaltak			

Érdekes, hogy élesen emelkedett a kórházon kívüli és az illegális abortuszok száma (előbbieké ötszörösére, utóbbiaké huszonöt-szörösére). Az abortusz mortalitás³ a háború előtti szint kétszeresére emelkedett.

³ Abortusz okozta halálozás

Az orvosi bizottságok által engedélyezett abortuszok száma két és félszeresére nőtt 1942-höz viszonyítva, és elérte 5 éves időszakbeli csúcspontját. [1, 4–5].

Az abortusz nélküli anyahalálozás a leningrádi nők egészségi állapotának javulása következtében 19-edére csökkent 1943-ban az 1942-es szinthez viszonyítva, közelítve ezzel a háború előtti mutatókhoz.

Ha pedig az anyák halálozását összességében vesszük, beleszámítva az abortusz okozta haláleseteket is, úgy ennek ezer élve születésre számított mutatója jelentősen meghaladja a háború előtti analóg mutatót (*II. táblázat*) [1, 4–5].

II. táblázat. Anyák halálozása

	Abszolút számokban		
	1941	1942	1943
Szülés utáni szepszis	56	102	7
Terhességi, szülési és szülés utáni betegségek	112	327	15
Összesen	168	429	22
Abortuszok	172	62	46
Abortuszokkal együtt	340	491	68

	Ezer élveszületésre számítva		
	1941	1942	1943
Szülés utáni szepszis	0,8	8,2	0,9
Terhességi, szülési és szülés utáni betegségek	1,7	26,4	2,0
Összesen	2,5	34,6	2,9
Abortuszok	2,6	5,0	6,0
Abortuszokkal együtt	5,1	39,6	8,9

A házasságkötések száma az 1942 júniusi éles emelkedés után, melyet a behívások hívtak életre, hamar visszaesik, 1942 áprilisában átlag napi hatra. 1942 októberétől a házasságkötések száma emelkedni kezd, és eléri a napi átlag 38,3-at 1943 decemberében. A házasságkötések ezer főre számított mutatója 12,9-ig emelkedik, ez magasabb, mint az 1939-es, 1940-es adatok (*III. táblázat*) [1, 4–5].

A válások ezzel ellentétben, csökkenni kezdenek, már 1941 júliusában valamivel kevesebb, mint felére esnek vissza korábbi számuknak, aztán csökkenve, eléri a napi átlag egy válást 1942 novemberében, aztán növekedve, eléri csúcspontját napi átlag öt válással 1943 decemberében. A válások ezer főre számított átlaga jelentősen esett a háború előtti időkhöz képest, ám 1943-ban megnőtt a megelőző két évhez képest (*III. táblázat*) [1, 4–5].

III. táblázat. Házasságkötések és válások

	1941	1942	1943
Házasságkötések abszolút száma	26 983	3110	7332
Házasságkötések ezer főre számítva	10,1	2,4	12,9
Válások abszolút száma	4927	615	1147
Válások ezer főre számítva	1,8	0,5	2,0

A Leningrádi Városi Statisztikai Hivatal intézkedéseket tett a halálozások orvosi tanúsításának hatékonyabbá tételére, ennek céljából előadásokat tartottunk öt különböző szakterület orvosainak gyűlésein, valamint két egészségügyi-tudományos plénumon a halálozások orvosi tanúsításainak eddigi hibáiról és pontatlanságairól.

Ennek eredményeként az 1942. évi arányokhoz képest a pontatlan és zavaros zárójelentések száma jelentéktelen szintre esett vissza. A minisztertanács teljes jogkörrel felruházott Állami Tervbizottsága Leningrádi és Leningrádi Járásbeli Részlegének elnökhelyettese (Puzakov) [7.].

Összefoglalás

A rendkívüli élethelyzetek és körülmények, mint a leningrádi blokád hatással voltak az abortuszok, anyák halálózása, házasságok és válások alakulására. A 3 táblázat adatai alapján megállapítható, hogy a vizsgált időszakban az abortuszok száma 2,5-szeresére nőtt, az anyai halálozások száma egy átmeneti emelkedést követően csökkentek. A házasságok és válások abszolút száma is szignifikáns csökkenést mutat. Ezen változások hátterében többek között a hátrányos szociális helyzet, éhezés, létbizonytalanság, valamint a családi konfliktusok szerepelhetnek.

HIVATKOZÁSOK

- [1.] **Forrás:** I. Borogyin: Leningrád ostrom alatt. 1941–1944. III. fejezet 358–360. oldal. (oroszul.: Leningrad v Oage). ISBN 5-87417-012-X..
Könyv leltári helye: ЦГА СПб., ф. 8557, оп. 6, д. 1109, л. 1-43. Подлинник. Опубликовано в 1945 г. отдельной брошюрой.
- [2.] Terhességmedszakítás. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Terhesség%C3%A9gmedszak%C3%ADt%C3%A1s> (letöltve:2015.06.28).
- [3.] Szécsi Noémi: Abortuszról az első világháborúban. <http://halcsontosfuzo.reblog.hu/abortuszrol-az-első-világháborúban>. (letöltve:2015.06.28).
- [4.] Bálint József: 900 nap a 300 évből Leningrád. 2. átdolgozott kiadás. Agroinform. Budapest, 2010.
- [5.] Leningrád levegőhöz jut. 2003. január 16. 09:45 http://mult-kor.hu/20030116_leningrad_levegohoz_jut (letöltve:2015.04.08)
- [6.] Magyarország a XX. században. Házasság és válás. <http://mek.oszk.hu/02100/02185/html/185.html> (letöltve:2016.06.28)
- [7.] Puzakov: ЦГА СПб., ф. 4965, оп. 3, д. 105, л. 24-32 Отпуск

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szerző ezúton is köszönetet mond Bálint József úrnak a közgazdaságtan kandidátusának a cikk megírásában nyújtott értékes segítségéért